

5777 Pesach - Op waarde schatten

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אב"ע ור"ע ור"ט וכו'

De mooie geschiedenis van de vijf wijzen die in de stad Bené Berak samen de seideravond doorbrachten, is een geliefd gedeelte van de hagaddah. Zij neemt ook een prominente plaats in, zo aan het begin van de avond. Wat precies de waarde van dit verhaal voor ons is, wat het verhaal ons komt vertellen, is het onderwerp van dit artikel.

Enkele vragen.

Laten we beginnen met enkele vragen te stellen over dit verhaal.

* Wat kan een uitleg zijn dat deze geleerden, die niet in dezelfde stad woonden, samen de seider doorbrachten?

* Wanneer heeft deze seider zich afgespeeld hebben?

* Ongetwijfeld hebben gedurende vele eeuwen geleerden op buitengewone wijze seider gehouden, waarom wordt deze genoemd?

Behalve deze logische vragen is er ook een minder voor de handliggende vraag: Waarom was רבן גמליאל er niet?

Nu zult u vragen: waarom wel?, en met het antwoord op dié vraag kunnen we een begin maken met een beter en geheel nieuw begrip van deze hele episode en haar belang voor de seider.

De Misjna (Maaser sjeni 5:9) vertelt over een gebeurtenis waarbij רבן גמליאל en de geleerden terugkwamen van een boottocht. Uit de misjna blijkt dat רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע, רבי עקיבא, רבי אב"ע ook op die boot zaten. De reden dat de misjna dit voorval bespreekt is omdat de geleerden een halachisch probleem hadden.

Het was het jaar van de ביעור, dat wil zeggen het derde of zesde jaar van een sjemitta-cyclus. En in zo een jaar moet men voor פסח de voorgeschreven afdrachten voltooid hebben. Blijkbaar hadden de geleerden niet verwacht dat de reis zo lang zou duren. Maar het was ondertussen de dag voor פסח en nog waren ze niet aan land (*zie Tiferet Jisrael opm. 48*).

Naast enkele voorschriften over hoe te handelen met de maaser, begrijpen we nu ook hoe de geleerden bij elkaar kwamen op de seideravond. Zij kwamen op de dag voor פסח aan. Zij hadden geen tijd om naar hun huizen te gaan en zijn allen naar de dichtstbijzijnde gelegen stad gegaan: Bené Berak, wat in die tijd niet lag waar we nu de stad Bené Berak kennen maar nog dichter bij de kust.

Wij kunnen nu ook schatten wanneer deze tocht zich heeft afgespeeld. Aangezien al deze mannen nog in leven waren toen, kunnen we rustig zeggen dat dit zich ergens tussen de jaren 120 - 130. Volgens de bronnen was 132/133, het jaar van de opstand van Bar Kochba een sjemitta jaar. Dus kan de boottocht en de daaropvolgende seider plaats hebben gehad in 128 of 131 na het begin van de gewone jaartelling.

Een periode waarin de Romeinen over Judea heersten en de leiders van ons volk hun handen vol hadden aan onderhouden van de goede relaties. Er wordt ook zeker een verband gelegd tussen de reis van de geleerden - misschien wel naar Rome - en de op handen zijnde opstand van Bar Kochba.

Zo kwam het dus dat deze geleerden niet thuis waren voor de seider. Zij hadden hun gezinnen en gemeente verlaten om op reis te gaan, ten behoeve van ons volk.

Maar waarom was רבן גמליאל er dan niet bij?

רבן גמליאל

Van alle geleerden was רבן גמליאל de oudste en belangrijkste. Hij was de leraar van o.a. רבי עקיבא. Maar op de bewuste seideravond ontbrak hij. In de tosefta wordt verteld dat hij in Lod met zijn vrienden zich bezig hield met de halachot van פסח. En terwijl sommigen deze tosefta als bron voor het verhaal van de geleerden in Bené Berak gebruiken (zoals b.v de Abarbanel doet), is het niet verkeerd om het tegenovergestelde te beweren: רבן גמליאל zat in Lod terwijl zijn vrienden en leerlingen, zijn reisgenoten, in Bené Berak samen zaten. En daar was een goede reden voor.

רבן גמליאל en de andere geleerden hadden namelijk een diepgaand meningsverschil over de wijze waarop de seideravond moest worden gevuld. Terwijl de geleerden in Bené Berak de hele avond vulden met verhalen over de uittocht en de plagen, de onderdrukking en de bevrijding in Egypte, lag er bij רבן גמליאל een Pesach-lam op tafel. Tientallen jaren na de verwoesting bracht hij nog ieder jaar een pesach-offer. En daarover leerde hij met zijn disgenoten.

In Bené Berak vertelden de geleerden de hele nacht tot het ochtend werd, in Lod leerde men de halachot over de offers- precies zoals de tekst van de tosefta.

Voor רבן גמליאל was het dan ook geen optie om met zijn vrienden te seideren. In feite vond hij dat wat zij deden niet genoeg was. En die mening heeft zijn eigen plaats in de hagadda gekregen.

En zo 'bouwen' wij de seideravond op. Want na dat we gehoord hebben dat het goed is om veel te vertellen over de geschiedenis - de mening van de geleerden in Bene Berak, doen we dat ook. Uitgebreid, tot en met דיינו. Dan hebben we 'genoeg'verteld - alhoewel iedereen die meer verteld een pluimpje verdient.

Dan komt רבן גמליאל en steekt zijn mening niet onder stoelen of banken: wie niet Pesach, matza en maror heeft genoemd, getoond, over hun uitleg geleerd, heeft zijn plicht niet gedaan. Want zo vulde hij zijn seider: pesach, matza en maror op tafel en de voorschriften hierover bestuderen.

Wij besteden de laatste minuten van de magied, het verhalende gedeelte van de haggada aan de mening van רבן גמליאל en laten matza en maror zien terwijl we uitleggen waarom we ze eten. Zo zou רבן גמליאל het graag zien. En zo houden we zowel de geleerden in Bené Berak als die in Lod te vriend tijdens onze seider.

De opbouw van onze seider wordt dus bepaald door de gebeurtenissen bij die bijzondere Pesach-vandaar dat het verhaal ervan een plaats aan het begin van de avond verdient.

רבי אליעזר

Nog een geleerde willen wij onder de loep nemen. רבי אליעזר. De aanwezigheid van deze geleerde roept ook vragen op. Want hij woonde in Lod! Hij was daar de rav. En als hij het al vervelend vond met רבן גמליאל te seideren, zoals uitgelegd, waarom is hij dan niet naar huis gegaan. Immers is het de mening van רבי אליעזר dat iemand thuis moet zijn op jom tov.

De Gemara (*soeka 27b*) vertelt dat hij zijn leerling רבי אליעי terecht wees omdat hij op jom tov hem kwam bezoeken. De leerling bezocht zijn leraar zoals dat gebruikelijk is op jom tov, maar ר"א vond dat men op jom tov thuis moest blijven.

Maar deze vraag kunnen we met een andere vraag beantwoorden: waarom mocht רבי אליעזר aan tafel zitten bij de andere geleerden, hij was immers in de ban gedaan door hen, met algemene stemmen en voor het leven geëxcommuniceerd!

Waarom? In de Talmoed (*baba metzieá 56*) staat het verhaal van een groot meningsverschil tussen de geleerden, die nu schijnbaar nog gebroederlijk samen aan de seider zaten, en ר"א. Het onderwerp van hun discussie was een wetsvoorschrift over de reinheid van een oven. Waar de discussie echter tot een conflict werd, was de methode waarop ר"א zijn gelijk probeerde te halen.

Hij liet op wonderbaarlijke wijze een boom, een muur en een beek van hun plaats gaan. De andere geleerden waren hier zo verbolgen over - zo gebruikt men de speciale krachten die men heeft gekregen niet - dat zij hem in de ban deden. Zelfs op zijn sterfbed, waar alleen רבי עקיבא aanwezig was (*soeka 27a*), zat deze geleerde op voorgeschreven afstand van de stervende. De ban bleef van kracht. Dus waarom mocht hij nu wel meedoen?

Maar de ene vraag wordt met de andere beantwoord. De ban gold alleen in Lod (vandaar ook dat hij mee was op de boottocht). Daar waar רבי אליעזר als decisor functioneerde, waar hij de halacha bepaalde, wilde zijn vrienden niets met hem te maken hebben. Maar in Bené Berak, ondergeschikt aan רבי עקיבא, was er een mogelijkheid voor hem om samen met zijn vrienden te seideren. Ware hij naar Lod gegaan, had רבן גמליאל dat niet kunnen doen, vanwege de ban. Een opoffering van רבי אליעזר, die, zoals gezegd, vond dat je thuis moest seideren en nergens anders.

Conclusie.

De belangrijkste conclusie van dit hele opstel is dat door het goed bestuderen van de haggada en dieper in gaan op de verklaringen, heel veel geleerd kan worden over wat er van ons verwacht wordt op seideravond. Zo veel moois en interessant kan aan onze aandacht ontsnappen als we in vogelvlucht van radijs naar maror vliegen.